
Skjermen og barna

FRA ARKIVET

JULIE DIDRIKSEN

julie.didriksen@tidsskriftet.no

Tidsskriftet

Medietilsynets Foreldre og medier 2024-undersøkelse viste blant annet at 12 % av barn i alderen 1–4 år, og så godt som alle barn over 12 år, har tilgang til mobiltelefon. Halvparten av barn i alderen 1–17 år har over to timer skjermtid per dag, og tallet øker med alderen. Mot slutten av 1950-tallet var det også bekymring rundt skjermbruk, men da var det snakk om tv-skjermen, som var på vei inn i norske hjem. I Tidsskriftet nr. 8/1959 finner vi en redaksjonell tekst om nylig publisert forskning på nettopp hvordan det står til med barn som har tilgang til fjernsyn hjemme (Tidsskr Nor Lægeforen 1959; 79: 491–2).

«Cowboygutter» ser fjernsyn, 1960. Foto: Leif Krohn Ørnelund (1914–92) / Oslo Museum / CC BY-SA

Barn og fjernsyn

Nå når fjernsynet snart er en realitet her hjemme, kan det være av interesse å høre hvilke erfaringer man har høstet i land som allerede har hatt regelmessige fjernsynsendinger i en del år. En større undersøkelse over 4 år av Himmelweit og medarbeidere (Television and the Child. Oxford University Press, London 1958) fra London School of Economics ble nylig avsluttet og publisert. Undersøkelsen gjaldt det som kanskje har vært mest fremme i diskusjonen, nemlig virkningen på barna, og i en lengre redaksjonell kommentar kommer Lancet (Lancet II: 186, 1959) inn på enkelte punkter. Fjernsynets virkning på barna kunne skjematisk deles inn i tre hovedgrupper: de som kunne føres tilbake til den tid fjernsynet la beslag på, fortrenghet av andre sysler; de som stammet fra programmenes innhold og verdi; og de som virket inn på barnets hele atferdsmønster og vaner.

«Desto rikere og mer aktivt barnets liv hadde vært før fjernsynet kom, desto mindre var virkningen»

I motsetning til den vanlige oppfatning fantes at de aller fleste barn så selektivt – gjennomsnittlig 12 timer ukentlig. Fritidssysler på kanten av barnets interesse ble fortrenghet i relativt stor utstrekning, og funksjonelt sett forbundne interesser, som kino og radio, viste tendens til å lide i konkurranse med det nye medium. Dette var ventet. Dessuten fantes at desto mer intelligent barnet var, desto mindre tid brukte han foran fjernsynsskjermen på bekostning av andre

fritidssysler. På samme måte, desto rikere og mer aktivt barnets liv hadde vært før fjernsynet kom, desto mindre var virkningen. Det fremgikk klart at barnet med personlighetsproblemer, hemmet i emosjonelle forbindelser, sky, dårlig tilpasset og usikkert var mest «forfallen» til fjernsynet, som tilbyr kompensasjon for dets dårlige sosiale tilpasning. Dette funn, som stemmer med klinisk erfaring, er viktig for så vidt som den underliggende lidelse foreviges. Desto mer disse barn fortaper seg i fjernsynet, desto mindre oppmuntres de til å vinne over sine emosjonelle vanskeligheter ved å søke sosial kontakt. Følgelig ble deres muligheter for tilpasning enda mindre. Overdreven «seing» skyldes således underliggende personlighetstrekk og kan ikke sies å være en kausal faktor. I motsetning hertil hadde sport og lek, aktive hobbyer og sosiale interesser beholdt sin plass hos barn og ungdom med sunnere innstilling (og det er heldigvis størsteparten), med televisjonen på annenplass. Disse funn er for størstedelen beroligende.

«Undersøkelsen viste klart at Western fremkalte liten eller ingen angstreaksjoner hos de fleste, bortsett fra de meget små eller usikre barn»

Det er mindre grunn til tilfredshet når det gjelder virkningen av programinnholdet. Den anvisende faktor her er det antall barn som regelmessig ser kveldsprogrammer beregnet på voksne. Det løper opp i minst 50 % av dem som er 10 år eller eldre, og 75 % av stemmene for de mest populære programmer var i overensstemmelse med de voksnes smak. Av disse ble skuespill satt først. Det gamle tema godt-mot-vondt gir sannsynligvis ikke større traumatisk virkning når det fremstilles i televisjonen enn gjennom andre massemedier. Variasjoner over indianer-og-hvit vil forbli favoritter overalt hvor robuste unggutter leker sammen, og uten skade. Undersøkelsen viste klart at Western fremkalte liten eller ingen angstreaksjoner hos de fleste, bortsett fra de meget små eller usikre barn. Handlingen i disse skuespill og filmer er stereotype og urealistisk. Heller ikke var der noe som tydet på at slike programmer fremkalte aggressive reaksjoner hos sunt tilpassede barn. I motsetning hertil presenteres vold med større realisme i skuespill beregnet for voksne, og på en mer familiær måte og med forsterket dramatisk effekt. Vekselvirkningen av personer, gode og dårlige, er mer kompleks, misforstås lettere av uerfarne barn, og er derfor mer forvirrende. Fremstilling av konflikter blant voksne, med stress og disharmoni som vanlige ledd i handlingen, tenderer til å fremkalle uroende virkning, også blant ungdom. Særlig barn forvirres av gjentakelser hvor gjenstanden for aggresjon, verbalt like meget som fysisk, er en person de lett kan identifisere seg med. Rapporten understreker at majoriteten av fjernsynsskuespill bibringer hovedsakelig de samme holdninger og verdier kumulative i sin virkning. Disse funn er av stor betydning for foreldre som er ansvarlige for reguleringen av barnas «seing», og ikke mindre for fjernsynsledere og programsekretærer.

*«Fremstilling av konflikter blant voksne, med stress og disharmoni
som vanlige ledd i handlingen, tenderer til å fremkalle uroende
virkning, også blant ungdom»*

Det er alminnelig antatt at fjernsyn gjør barna mer passive. Undersøkelsen fant ikke støtte for dette syn. Intet signifikant tap av initiativ, sløving av fantasien eller reduksjon av lyst var påviselig blant seerne sammenlignet med kontrollene. Hvis imidlertid fjernsynet ikke fremkaller passivitet, så stimulerer det heller ikke aktiviteten meget. Ifølge sin natur tenderer det til å stimulere interessen fremfor aktiv beskjeftigelse. Dette inntrykk av balanse mellom positive og negative virkninger går igjen i hele undersøkelsen, og det er tydelig at både fjernsynets talsmenn og dets motstandere har vært for kategoriske i sine påstander. Med Himmelveits ord, hvis fjernsynet er et vindu mot verden, gir det et utsyn som ikke er for meget forskjellig fra det man får gjennom bøker, teater, film og radio. På den annen side har fjernsynet, som ethvert nytt meddelelsesmiddel før det ved sin innførelse vekket en bekymring som etterfølgende erfaring for størsteparten vil feie bort.

Publisert: 7. juli 2025. Tidsskr Nor Legeforen. DOI: 10.4045/tidsskr.25.0387

Opphavsrett: © Tidsskriftet 2026 Lastet ned fra tidsskriftet.no 18. februar 2026.